

Základní pojmy a definice dílčích SPU, včetně jejich projevů

DYSLEXIE

- **specifická porucha čtení**, projevující se:
- neschopností naučit se číst „běžnými výukovými metodami“.
- „Potíž se slovy“, porucha ve vyjadřování řeči psanou (v psaní) a ve zpracování psané řeči (ve čtení).
- Problém v rozpoznání a zapamatování jednotlivých písmen, zvláště s rozlišováním písmen tvarově podobných (b-d, s-z, t-j) nebo zvukově podobných (a-e-o, b-p).
- Obtíže se spojováním hlásek v slabiku a souvislé čtení slov, což souvisí s oslabením v oblasti spolupráce mozkových hemisfér a s očními pohyby. Porucha postihuje:
  - **1. rychlost**
  - **2. správnost čtení**
  - **3. porozumění textu.**

HYPERLEXIE (Matějček, Z. 1993, Zelinková, O. 2008)

- Pojem zavedl Z. Matějček na konci 70. let.
- Děti, které se naučily číst s porozuměním před 4. rokem života.
- Protiklad dyslexie.
- Úroveň čtení je vyšší, než odpovídá věku a rozumovým schopnostem.
- Může se objevit u dětí s MP, které čtou mnohem lépe, než bychom u nich vzhledem k vývoji jejich rozumových funkcí očekávali.
- Většinou jde o žáky mimořádně nadané.
- Dobře počítají.
- Jejich zájmy se pohybují na úrovni starších žáků.
- Jejich rodiče mají SŠ nebo VŠ vzdělání.
- V tělesném vývoji se neodlišují od běžné populace.
- Zrychlený vývoj řeči – první slova od 1. roku života, ale od 15 měsíců akcelerace vývoje řeči.
- Od 2 let se výrazně zajímají o písmena a slova – v domácnosti, ve hře, v pexesu, na domech, na obchodech, na ulici, na klávesnici počítače, v knížkách

a rychle si je osvojují.

- Počáteční nadšení rodičů vystřídá zklamání – brzké osvojení písmen nemusí znamenat plynulé čtení.
- Rodiče uváděli, že jejich děti se učily číst za pomoci staršího sourozence, s malou pomocí rodičů nebo sami.
- Čtení na dobré úrovni od počátku 1. ročníku může znamenat zaostávání v jiné oblasti (GM, sebeobsluha) – disharmonický vývoj, jednostranné nadání.
- Některé děti přichází do 1. ročníku se znalostí více písmen, některé se znalostí slov, jiné umí číst nebo se rychle naučí číst.
- Mnohdy se pak stává, že tyto děti setrvávají dlouho na stejné úrovni čtení.
- Chybou je dovednost čtení přeceňovat. Dítě se musí rozvíjet rovnoměrně, čtení není jedinou dovedností → kreslení, počítání, komunikace apod.
- Umět brzy a rychle číst není tedy automaticky projevem všeobecného nadání!
- **NADPRŮMĚRNÍ ČTENÁŘI (VYSPĚLÍ ČTENÁŘI):** čtou s porozuměním před nástupem do povinné školní docházky, a to více než 50 slov za minutu.

PRŮMĚRNÍ ČTENÁŘI (Zelinková, O. 2008)

- V dětské populaci je nejvíce průměrných čtenářů.
  - Naučí se číst s větší či menší pílí, více nebo méně rychle.
  - Záleží na přístupu učitele a podpoře v rodině.
- PODPRŮMĚRNÍ ČTENÁŘI (Zelinková, O. 2008)**
- Mezi ně patří žáci, kteří mají velké potíže s osvojováním čtení.
  - Určité příznaky jsou zřejmé již v předškolním věku.
  - Mohou být označováni jako „žáci s obtížemi ve čtení“, „velmi slabí čtenáři“, „neúměrně pomalí čtenáři“.
  - **Příčinou není dyslexie, ale může jít o:**
  - nepodnětné rodinné prostředí,
  - častá onemocnění,
  - menší opoždění ve vývoji psychických funkcí a dovedností, které však není tak závažné, aby vedlo k poruše učení,
  - nevhodná metoda vyučování čtení, nesprávná výuka,
  - mentální postižení,

- nedostatečná školní zralost a školní připravenost.

DYSLEXIE – projevy ve čtení

- Problémy s intonací a melodií věty.
- Nesprávné hospodaření s dechem.
- Opakování začátků slov.
- Neudržení pozornosti v jednom řádku.
- Přeskakování řádku a špatná orientace v textu.
- Nesprávné čtení a komolení slov.
- Při dobře zachované zrakové a sluchové percepci, žák částečně slovo opraví.
- Obtíže v reprodukci textu (pouze s návodnými otázkami, pouze začátek a konec textu, chaotická reprodukce textu).
- Dvojí čtení.
- Obtížné čtení dlouhých slov se slabikovými shluky.

DYSGRAFIE

Projevy dysgrafie

- Písmo i úprava jsou snižené kvality.

- Pomalejší pracovní tempo.
- Problémy přetrvávají i po uvolnění ruky.
- Děti uvádí, že „ruka si dělá co chce“.
- Dospělí uvádí potíže s prací na PC, s myší.
- Drobné svalstvo rukou je ochablé, nezpevnění, i když svalové napětí je vyšší (týká se celého těla).
- Neuvolněná je celá paže, předloktí, zápěstí, prsty.
- Pohyby jsou křečovité, nepřesné, rozsah pohybů malý.
- Se stoupající zátěží, stoupá unavitelnost, kvalita pohybu se zhoršuje.
- Porucha motorických drah, vedoucích signál z receptoru do centra mozku a zpět k výkonnému orgánu.
- Problémy s osvojováním, zapamatování, vybavování písmen, převod tiskacích písmen, zachování správných tvarů.
- Dodržování mezer mezi slovy.
- Problémy s hranicemi ve slovech (*Maminkašlana koupitja blíčka a jiné ovoce*).
- Nesprávné držení psacího náčiní bývá u žáků na 2. stupni již zafixované.
- Někdy přichází do 1. roč. žáci se špatně zafixovaných

úchopem již z předškolního vzdělávání.

- Příliš kolmé držení psacího náčiní.
- Nesprávná poloha lokte.
- Nesprávné sezení – vychylování těla, zvedání ramene.
- Zřídka se objevuje zrychlené tempo psaní (ADHD).
- Při dlouhodobém vystavení tlaku na zvládnutí tempa psaní, začnou žáci „stíhat“, ale na úkor kvality. Preferujeme kvalitu nad kvantitou.
- Narušena rytmicita psaní.
- Horší čitelnost, chybovost, záměna tvarově podobných písmen (m-n, o-a, r-z, l-k-h, j-p, S-L-Z, 7-4, 3-8, 3-5, 6-9).
- Své chyby si uvědomují – časté škrkání, přepisování.
- Ve stresu se objevují chyby i v úkonech, které zvládají.
- Nesprávná gramatika, diakritika, komolení slov (při ústním projevu se nemusí projevit).
- Ovlivňuje i další formy grafického projevu (rýsování, časté gumování, narušena estetická úprava).
- Problémy s manipulací před tabulí.
- Problém se zápisem čísel v matematice, neschopnost po sobě zápis přečíst.

- Narušena schopnost vyjádřit se písemně (slohová cvičení, formulace myšlenek).
- Vliv také na oblast výtvarné výchovy (SŠ uměleckého nebo technického zaměření).
- Může se kombinovat s dyspinií, dyspraxií (obtížné psaní na PC) – kompenzační pomůcka tak není účinná, spíše přináší více stresu.

DYSORTOGRAFIE

Specifické dysortografické chyby

- **Vynechávky písmen, slabik, slov i vět.**
- **Přidávání písmen (zejména vkládání samohlásek do shluku souhlásek), slabik, slov.**
- **Nesprávné umístění diakritických znamének (nebo jejich přidávání či vynechání).**
- **Přesmykování slabik – kinetické inverze (kolo – loko).**
- **Záměny zvukově podobných hlásek:**
  - Znělých a neznělých (sníh/ch, dub/p, led/t).
  - Sykavky, sykavkové asimilace (švestky – švešky).
- **Záměny zvukově podobných slabik:**
  - Měkčené slabiky (bě, pě, vě).

- Měkké a tvrdé slabiky (di, ti, ni – dy, ty, ny).
- V důsledku toho je narušen pravopis podstatných a přídavných jmen podle vzorů, shoda podmětu s přísudkem.
- **Nedodržování hranic slov písmu (Jdemedoškoly, ručn-k, nadstolem, vokně, hrajemesi, veselímese).**
- **Komolení slov jako důsledek specifického logopedického nálezu a artikulační neobratnosti (časté u ADD, ADHD).**

Specifické dysortografické chyby

- Gramatické chyby – v případě, že dítě gramatická pravidla ovládá, při ústním zdůvodnění je umí dobře aplikovat, přesto se dopouští chyb v písemném projevu.
- Specifické dysortografické chyby můžeme pozorovat hlavně při diktátu, ale také při opisu a přepisu.
- Zhoršení projevů může způsobit nedostatečné zrakové vnímání.
- Projevy dysortografie komplikuje také pomalejší pracovní tempo a nedostatečně zautomatizované kognitivní funkce.

Specifické dysortografické chyby

- Příčinou může být i snížený jazykový cit.

- Pravidla pravopisu si žáci s dysortografií osvojí velmi dobře, nedokáží je aplikovat v praxi (typické pro konec 1. st. a 2. st. ZŠ).
- Ve vyšších ročnících je dysortografie komplikována sekundárními projevy.
- Potíže v zápisu z naukových předmětů, zejména na SŠ (diktafon, MP3).
- Obtížné rychlé zareagování na požadavek.
- Obtížné vybavování slovních spojení.

Co prožívá dítě s dysortografií

- „Slyším, ale nerozumím!“
- Tyto pocity jsou typické především při diktátech, ale i pětiminutovkách v matematice, při zaznamenávání domácích úkolů, údajů do žákovské knížky.
- Vždy ověřit diktované informace, nebo je podat písemně či zaznamenat na tabuli.
- Na jedné strany pocity méněcennosti, na straně druhé upozorňování na sebe nevhodným způsobem.
- Může dojít až k rezignaci, apatii.
- Reedukace dysortografie je třeba věnovat náležitou pozornost (!).

Individuální péče o dítě s dysortografií

- Umožníme dítěti uplatnit znalosti a vědomosti jinou cestou. Při písemném ověřování znalostí preferujeme doplňování či testy, volíme spíše ústní formu.
- Vyšší časová rezerva na napsání a kontrolu práce. Snahou je odnaučit „tipování“.
- Redukovat obsah práce až na polovinu. Jako chybu nezapočítávat práci, kterou žák nestihl.
- Kompenzační pomůcky – bzučák, mačkadlo, tvrdé a měkké kostky, barevná pravidla pravopisu, PC technika).
- Specifické poruchy nezahrnujeme do hodnocení – vyznačíme je méně kontrastní barvou, než je červená.
- Vytvoření deníčku oprav.
- Specifický autodiktát.
- Diktát předem procvičit. Po diktátu by mělo následovat ústní ověření vědomostí.
- Cizí jazyk – ústní ověřování vědomostí, fonetické psaní.
- Matematika – zrková opora, „pětiminutovky“ dávat předtištěné.
- Naukové předměty – předtištěné zápisy, vlepéné zápisy v sešitech, diktafon, MP3.